

нових судових та антикорупційних органів, є рішучим кроком для покращення позицій України на міжнародній арені. А головне, реформування застарілих інститутів та створення нових стандартів є тим інструментом, що здатен покращити життя українців.

Безумовно, крім показників якості судової реформи є ще низка інших економічних, політичних, соціальних показників, які впливають на рівень розвитку країни, але досягнення в інших сферах знецінюються в разі неможливості їх захисту шляхом звернення до незалежного та справедливого суду.

Список використаних джерел

1. Прилуцький С. В. Конституціоналізація безпосередньої участі народу України при здійсненні правосуддя. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. Маріуполь, 2013. Вип. 6. С. 120–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2013_6_19.
2. Україна у глобальних рейтингах 2017 – 2018 рр. / Український Інститут Майбутнього URL: <https://www.uifuture.org/post/ukraina-u-globalnih-rejtingah-2017-2018/>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Довіра громадян до суспільних інститутів / Центр Разумкова, результати соціологічних досліджень, червень 2018 р. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2018_06_press_release_ua.pdf.
5. Довіра українців до судів зросла з 5 до 16 % – USAID», опитування вересень 2018 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2578137-usaid-hto-stikavsa-doviraut-sudam-vdvici-bilse-za-spozivaciv-novin.html>.

*Теремцова Ніна Володимирівна,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПОДІЛУ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ПРАВА: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ТА ТЕОРІЇ

Актуальним питанням у теорії права як науки є дослідження поділу публічного і приватного права. Розподіл системи права на публічне та приватне є найбільш дослідженим і широко визнаним в юриспруденції. Такий поділ отримало визнання ще в Стародавньому Римі.

Приватне право – це упорядкована сукупність юридичних норм, які охороняють і регулюють відносини приватних осіб. Публічне ж право утворюють норми, що закріплюють порядок діяльності органів державної влади

та управління.

Поділ права на підрозділи публічного та приватного є загальноновизнаним, питання щодо критерію такого поділу залишається дискусійним.

У літературі обґрунтовано декілька позицій. На думку М.М. Марченка, в англосаксонській правовій сім'ї поділ права на приватне і публічне практично не використовується [6, с. 252 – 253].

На думку вчених, прихильників підходу щодо поділу права на приватне і публічне, запропоновано вважати метод побудови правовідносин (теорія субординації і координації), правовідносини між юридично рівними суб'єктами регулюються приватним правом, а правовідносини між юридично – пануючим і (підвладним) – правом публічним [2, с. 15].

Однак ця теорія виявляється непридатною для деяких видів правовідносин, в яких взаємодіють юридично не підлеглі один одному (рівноправні) суб'єкти, наприклад, для правовідносин, що виникають при укладанні та реалізації публічно-правових договорів між державами (окремими частинами держав), адміністративних договорів між органами публічної влади, колективних трудових договорів між роботодавцем і працівниками. Крім того, публічні суб'єктивні юридичні права і обов'язки можуть бути реалізовані не лише у владних відносинах.

Так, метод побудови правовідносин не може розглядатися в якості універсального критерію поділу права на приватне та публічне. А посилання на те, що до приватноправових відносин вступають рівноправні суб'єкти, а до публічно-правових – нерівноправні (підлеглі один одному), не завжди показує специфіку приватного і публічного права: в окремих випадках в публічних правовідносинах підпорядкування одного суб'єкта іншому взагалі відсутнє.

На думку С.О. Муромцева, критерієм розмежування між приватним і публічним правом є спосіб захисту прав їх учасників [7, с. 169].

Відповідно до цієї концепції приватним правом регулюються правовідносини, де ініціатива захисту порушеного суб'єктивного юридичного права надається самій зацікавленій особі, а в разі якщо захист ініціюють уповноважені органи влади, то правовідносини регламентуються публічним правом.

Щодо цієї позиції, то можна зазначити, що хоча спосіб захисту на практиці дійсно може проявлятися лише після порушення суб'єктивних юридичних прав, проте він, а отже, і характер суб'єктивного права визначені до правопорушення, а не після нього.

Ще одним істотним недоліком способу захисту як підстави розподілу права на приватне і публічне є те, що органи публічної влади можуть подавати позови на захист приватних суб'єктивних юридичних прав громадян. В якості підстави такого поділу нерідко називають характер реалізованого в правовідносинах інтересу [5]. Виходячи з цього вчені стверджують, що приватне право спрямоване на задоволення і охорону індивідуальних інтересів, а публічне – спільних інтересів.

Критерій інтересу піддається критиці з таких причин:

а) вважаючи те, що публічні інтереси іноді розглядають як суму приватних

інтересів, тобто загальний інтерес розуміють як сукупність індивідуальних. Але якщо публічний інтерес і можна розглядати як сукупність індивідуальних (приватних), то сукупність далеко не всіх приватних інтересів може претендувати на загальне значення. [1, с. 60];

б) у зв'язку з тим, що в публічному право – відношенні хоча і реалізується спільний інтерес, його учасники так чи інакше задовольняють і свої власні інтереси [3, с. 24]. Але якщо задоволення публічного інтересу не виключає можливості реалізації поряд із ним приватного інтересу, то в разі здійснення тільки приватного інтересу публічний інтерес не задовольняється;

в) через те, що право в цілому має віддзеркалювати і захищати в один і той же час як громадські інтереси, так і приватні [2, с. 13]. Автор повністю розділяє думку вчених, однак якщо розглядати приватне і публічне право окремо, щодо окремо один від одного, то перше насамперед охороняє суб'єктивні права і обов'язки, реалізуючи які суб'єкти задовольняють свої особисті інтереси, а публічне право – суб'єктивні права і обов'язки, реалізація яких торкається інтересів суспільства в цілому. Тому цілісність права не заперечує відмінність, відособленості відображених і інтересів, що ним захищаються;

г) оскільки вважають, що характер інтересу – це прояв суб'єктивності в праві, але ні в якому разі не сутнісна ознака [5, с. 19]. Тут не враховується, що про прояв суб'єктивності можна говорити лише при реалізації суб'єктивних прав і обов'язків. Закріплюють їх норми права максимально об'єктивні, оскільки вони фіксують реально існуючу диференціацію загальних і приватних інтересів.

Дещо по-іншому зміст цього критерію розкривається тоді, коли до приватноправових пропонують зараховувати ті відносини, які держава віддає на розсуд громадян, самостійно вирішальних, використовувати їх чи ні свої суб'єктивні права [8, с. 64].

Слід відзначити ще один критерій розмежування приватного та публічного права вважається суб'єктивний склад правовідносин [7]. Отже, відповідно до нього приватне право регулює правовідносини громадян (підданих) між собою, тобто правовідносини між особами, підлеглими не один одному, а органам публічної влади і в цьому сенсі рівними один одному. Публічне право в свою чергу – регулює правовідносини, де однією зі сторін обов'язково є держава або його частина в особі уповноважених органів.

Автор погоджується з думкою вченого В.В. Болгової в тому, що, застосовуючи «комплексні» критерії, ми знаходимося в неоднозначному становищі. З одного боку, заповнюючи прогалини, ми долаємо недоліки, які є у кожного окремо, а з іншого – об'єднуємо їх недоліки [3, с. 28]. Разом із тим одночасне використання декількох критеріїв не завжди веде до об'єднання їх недоліків.

Публічне право охоплює норми та принципи, які дозволяють учасникам правовідносин, задовольняти інтерес суспільства в цілому (можливо, поряд з індивідуальними інтересами окремих осіб). При цьому в публічно-правових відносинах хоча б однієї зі сторін є держава або його частина в особі уповноважених органів.

Приватне і публічне право – це об’єктивно існуючі, відносно незалежні, взаємодіючі між собою підрозділи права як системи. Підставами їх диференціації є характер реалізованих у правовідносинах інтересів і особливості їх суб’єктного складу.

Спільне використання цих критеріїв дозволяє найбільш послідовно і чітко здійснити розмежування підсистем приватного і публічного права.

Список використаних джерел

1. Агарков М. М. Ценность частного права. *Правоведение*. Санкт-Петербург, 1992. № 1. С. 31.
2. Болгова В. В. Смешанные теории разграничения права на публичное и частное. *Вопросы экономики и права*. Москва, 2008. № 1. С. 29.
3. Болгова В. В. Общая характеристика материальных теорий разграничения права на публичное и частное. *Право и политика*. Москва, 2008. № 7. С. 15–69.
4. Белов В. Е. К вопросу о частных отношениях. *Образование и право*. Москва, 2012. № 12. С. 64.
5. Грудцына Л. Ю. Частное и публичное в праве. *Вестник Финансового университета*. Москва, 2012. № 1. С. 44.
6. Марченко М. Н. Теория государства и права : учеб. Москва : Проспект, 2012. С. 252–253.
7. Муромцев С. А. Определение и основное разделение права. 2-е изд., доп. Санкт-Петербург : Из-дат. Дом С.-Петерб. гос. ун-та : Изд-во юрид. фак-та СПбГУ, 2004. С. 169.
8. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития. СПб. : Типография В. Безобразова и комп., 1875. С. 181–183.
9. Дигесты Юстиниана / URL: <http://www.digestaiust.narod.ru>.

*Ткачук Лідія Володимирівна,
здобувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

ПРАВОЗАХИСНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною та правовою. В такій державі усі гілки влади покликані діяти в інтересах народу за допомогою системи інститутів, завдяки яким, в свою чергу, здійснюється зворотній вплив народу на державну владу. Для забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини та громадянина, створення ефективного механізму для їх захисту, духовних та моральних підвалин суспільства необхідно враховувати той факт, що наше суспільство сьогодні зазнає суттєвих перетворень на шляху вступу до європейської спільноти.